

A m. kir. kincstári erdőségek halaszvizei.

(1910. évi állapot.)

Irta: *Simonffy Gyula.*

A) *Általános rész.*

A magyarországi kincstári erdők zöme Magyarország erdőterületének északi, keleti s alföldi főcsoportjaiban foglal helyet; de amennyiben a budakeszi és visegrádi erdő-gondnokságok határai Dunántulra is áttérjednek, a nyugati főcsoportban is találunk belőlük.

Az 1910. évi „Magyarország földmivelésügye“ című miniszteri jelentés adatai szerint az „erdőhatósági kezelés alatt álló összes terület“ 2,260.648 kat. holdat tesz ki; ebből az „egyébterület“ 277.716 kat. hold.

Elgondolhatjuk már most, hogy ezen nagykiterjedésű földbirtok határain belül eredő és azon átfolyó vizek, hazánk vízdús természeti viszonyai mellett, tekintélyes hálózatot alkotnak és hogy a kincstári erdészeti kezelése alatt álló halaszvizek összessége az államvagyonnak egyik, aránylag értékes része.

Ezeknek a halaszvizeknek területe a fentebb említett évi jelentésben sem részletezve, sem külön kitüntetve nincsen, hanem különböző művelési ágak alá foglalva részben mint rét, terméketlen terület, vagy egyébterület szerepel; sőt miután vizeink jelentékeny része, a patakok, erdeink belsejében foglalnak helyet és az erdőrendezés alkalmával egyrészük csupán mint erdőrészlethatárvonal vétetett figyelembe, terület szerint külön fel nem mérettek, hanem benfoglaltatnak az erdő területében.

Hogy a m. kir. kincstári erdőségek halaszvizeinek nagyságáról és minőségéről fogalmat alkothassunk, elsősorban szükséges tehát, hogy a vizek medrének területét a többi művelési ágak területétől elkülönítsük és külön kimutassuk. Ezt a célt akarta a földmivelésügyi kormány elérni, amidőn az erdészeti kezelésében lévő halaszvizek *törzskönyvi* adatainak összegyűjtését a m. kir. erdőigazgatóságok, főerdő- és erdőhivatalokhoz intézett 1910. évi 33.903 sz. alatt kelt leiratában elrendelte. A leirathoz statisztikai kérdőívek

voltak mellékelve, amelyeket minden egyes erdőgondnokságnak külön-külön kellett kitölteni. A kitöltött kérdőíveknek felülbírlása és az adatok összefoglalása az erdőhivatali központok feladata volt; ezek a központok adták egyuttal az egész kerületre vonatkozó halászat rövid leírását is. Megjegyzendő, hogy a horvátországi kincstári erdők halaszvízeinek törzskönyvi adatait összegyűjteni nem lehetett, mivel a horvát-szlavonországi édesvízi halászatra szóló 1906 április hó 6-iki autonóm törvény 4. szakasza halászati kataszter fellállítását rendeli, ez a kataszter pedig az 1910. év végéig még el nem készült.

Az előbb idézett rendelethez mellékelte kérdőív a felettes hivatal, erdőgondnokság, vármegye, közigazgatási járás és község megjelölésén kívül három főcsoportba foglalva a közvetkező kérdéseket tartalmazta:

I.

1. Van-e az erdőgondnokság kezelése alatt halas víz? (Névszerint felsorolandók az egyes tavak, folyók, patakok, csermelyek, mocsarak, ártéri vizek, holtmedrek.)

2. Az 1. pont alatt felsorolt vizek közül melyik a főfolyó, avagy patak és melyek a balparti és melyek a jobbparti mellékágak? (Névszerint.)

3. Mekkora az egyes vizek térbeli kiterjedése? (Az adatok nyilvántartások alapján kat. hold négyszögölben, ha ilyenek nem volnának, a folyóvizek hossza és átlagos szélessége ölekben, állóvizek kat. hold és négyszögölben.)

4. A kezelés alatti vizek minő tengerszinefeletti magasságban találhatók? (Tavaknál vízszin, főfolyóknál a gondnoksági határ kezdetén és végén, mellékpatakoknál a torkolat és eredet szerint a táborkari kérép kottái irandók az illető nevek után. Ha ezeknél pontosabb adatok vannak, akkor ezek irandók.)

5. Vannak-e a gondnokság területén felhagyott tavak? (Milyen név alatt ismeretesek és mekkora azok térbeli kiterjedése, minő tengerszinefeletti magasságban vannak?)

6. A gondnokság körébe tartozó vizek közül melyek esnek valamely halászati társulat körébe és melyikbe?

II.

1. A gondnokság kezelése alatti vizekben vannak-e halak? (Névszerint felsorolandók, melyik folyóban vagy patakban milyenek találhatók?)

2. Milyen foku az egyes vizek halbősége? (Erős, közepes, gyenge.)

3. Az egyes vizekben van-e sebespisztráng? van-e pérhal és van-e márna? (Tapasztalás szerint a nevezett halak közül melyik mely pontig található az egyes vizekben?)

4. Melyek a gondnoksági vizek közül azok, amelyekben hal egyáltalán nem fordul elő s mi ennek valószínű oka?

5. Van-e az egyes vizekben rák?

6. Volt-e a vizekben rák s mikor észleltetett annak kipusztulása? mi okozta a pusztulást?

7. A halállomány változása tekintetében minő tapasztalatok tétettek? (Szaporodott vagy apadt-e a halállomány?)

8. Apadás esetén mi okozta azt? Nevezetesen:

a) Folyik-e usztatás vagy tutajozás az egyes vizeken? (Ha igen, mely ponttól meddig?)

b) Van-e orvhalászat s főleg ennek melyik módja szokásos?

c) Vannak-e vizet szennyező ipari vállalatok, minők és hol vannak azok?

d) Vannak-e olyan építmények (duzzasztók, gerebek, párhuzamos művek stb.), amelyek a haltenyésztést károsan befolyásolják, illetve a halak szabad vándorlását akadályozzák és hol vannak azok?

III.

1. A gondnokság kezelése alatti vizek közül melyek a halászatilag hasznosíthatók?

2. A vizeken kizárólag a kincstárt illeti-e a halászati jog? avagy van-e joga ott másnak is halászni? (Ha igen, megjelölendő, hogy ki a társtulajdonos [nagybirtokos, község mint erkölcsi testület, avagy urbéres kisbirtokosok] és mekkora szakaszon, egy vagy több helyen közös ez a jog?)

3. Van-e vitás halászati jog, melyik az? per alatt áll-e?

4. Mi módon történik ezidőszereint a halászat értékesítése? bérlet, házi kezelés, avagy sehogy?
5. Bérbeadás esetén mely vizek vannak 1—1 bérletbe foglalva?
6. Bérleteknél:
 - a) hány évre történt a bérbeadás?
 - b) kinek mennyi összegért?
 - c) mikor jár le a szerződés?
7. Házi kezelés mellett való értékesítésnél:
 - a) mennyi a befolyt évi haszon?
 - b) mi történik a halállomány emelése érdekében, nevezetesen:
 1. van-e költőház és hol?
 2. hány darab ikra költésére van berendezve?
 3. hány költőedénynyel van felszerelve és milyenekkel?
 4. vannak-e ivadéknevelő tavak: hány?
 - mekkorák?
 5. legutóbb mennyi és milyen ikrát költöttek?
 6. a kiköltött halak közül hány darabot bocsátottak szabadjára?
 - a) tavasszal?
 - b) ősszel?
 7. rákkal történt-e a népesítés? ha igen, mikor, mennyivel s milyen eredménnyel?
8. A halászat fentartására fordítatik-e költség és mennyire rug az évente? (az utolsó három év átlaga szerint).
9. Van-e helyben vagy a közelben olyan fogyasztó piac (város, fürdő stb.), ahol a hal értékesíthető?
10. Melyek a hal helyi, vagy a közeli piac árai?

Amint a kérdések áttekintéséből kitűnik, az azokra adandó feleletek a halászatnak csaknem összes viszonyait kimerítik, illetőleg ismertetik. Az I. csoport kérdései főképp a vizek hely- és térbeli, a II. csoport kérdései halrajzi, a III. csoport kérdései a halászat értékesítési viszonyait és a haltenyésztésre vonatkozó dolgokat ölelik fel.

Az erdőgondnokságok által kitöltött kérdőívek, az erdőhivatali központok jelentései s az ezen jelentésekhez mellékelt 1:75.000 mértékben készült katonai térkép, amelyen az összes halasvizek, halászati berendezések, továbbá a halászatot érdeklő egyéb épü-

letek és építmények is fel voltak tüntetve, adták a törzskönyv összeállításához az anyagot.

A kincstári erdőgondnokságok az elējők tűzött feladatnak lelkiismeretesen és a dolog természetéhez képest lehető pontos-sággal igyekeztek megfelelni; az ezen leírásban közölt ezen ada-tokat olyanoknak tekinthetjük tehát, amelyek a valóságot földik annyira, hogy azok alapján a kincstári erdészeti kezelésében levő halasvizek és a halászat mai állapotáról helyes képet nyújthatunk.

A törzskönyvi adatok összegyűjtésénél azonban az egyes erdőgondnokságoknak számos nehézséggel kellett megküzdeniök. Ezek közül csupán a víz minősítésének s a terület meghatározá-sának kérdését akarjuk külön felemlíteni.

Halasviznek nemcsak azt a vizet lehet minősíteni, amelyben halászni lehet, vagy amelyben *állandóan* tartózkodnak a halak, hanem ide kell sorolni azokat a vizeket is, amelyekben esetleg csak időszakonként kerülnek halak, avagy olyan mederterületeket is, amelyek csak időszakonként kerülnek víz alá, de olyankor a halállomány életfentartásának szolgálatában állanak. Ilyenek pl. azok a kis erek, amelyek sokszor évenként változtatják medrüket, néha-néha ki is száradnak, amelyekben rendszeres halászatról csekélységük mellett szó sem lehet, de fontosak halászat szem-pontjából, mert a halak ívóhelyei. Az ilyen kisebb vízfolyásokat a dolog lényegével kevésbé ismerős adatgyűjtők könnyen figyel-men kívül hagyják.

Nehéz volt a vízterület nagyságának megállapítása is. Miután egységes felmérési adatok az erdőgondnokságoknak nem állottak rendelkezésére, többféle forrásból kellett meríteniök. Voltak víz-területek, amelyeket a kataszteri, a birtokrendezési, illetőleg az erdőrendezőiségek által a gazdasági terv készítése végett foganato-sított felmérések adataiból kellett külön-külön megállapítani, de számtalan esetben, erdei patakjaink csaknem egész tömegénél, a hosszúsági és szélességi adatokat a katonai térképpel való össze-hasonlítás, a helyszínén eszközölt hossz-mérésekből és esetleg csak közelítő becslésekből kellett meríteni.

De ha abszolút pontosságról e tekintetben nem is lehet szó, az összegyűjtött anyag a célnak mégis megfelel és megbízható. A törzskönyv összeállítása pedig a multhoz képest határozott

haladást jelent, mert vízterületeink eddigelé számbavéve és nyilvántartásba véve nem voltak. Az adatok megbízhatóságára vonatkozólag meg kell még jegyeznünk, hogy az egyes erdőgondnokságok által összegyűjtött anyag adatai részint halászati irodalmunk, részint a többi szomszédos erdőgondnokságok által nyújtott anyag adataival hasonlítottak össze és így a kellő kritika gyakorlásával fogadtattak el helytállónak.

A halasvizek nagysága, jellege és földrajzi helyzete. Az összeállított törzskönyvi adatok szerint *a m. kir. kincstári erdészet birtokában lévő, „állandóan vízzel borított terület“ összesen 16.194 kat. hold 811 □-öl, melyből*

	kat. hold	□-öl
a zsarnóczai m. kir. erdőhivatalra ...	541	1552
a besztercebányai m. kir. erdőigazgatóságra	560	613
a liptóújvári m. kir. főerdőhivatalra ...	568	1533
a tótsóvári m. kir. erdőhivatalra ...	46	515
az ungvári m. kir. főerdőhivatalra ...	1633	517
a bustyaházi m. kir. erdőhivatalra ...	848	849
a máramaroszigeti m. kir. erdőigazgatóságra	1212	445
a nagybányai m. kir. főerdőhivatalra ...	105	1030
a kolozsvári m. kir. erdőigazgatóságra ...	812	1550
a szászsebesi m. kir. erdőhivatalra ...	196	512
a lippai m. kir. főerdőhivatalra ...	524	1215
az orsovai m. kir. erdőhivatalra ...	1178	430
a lugosi m. kir. erdőigazgatóságra ...	370	1087
az apatini m. kir. erdőhivatalra ...	5453	230
a gödöllői m. kir. erdőhivatalra ...	2140	1533

esik.

Ez a terület a foganatosított hiteles felmérések előírásaihoz képest általában vizeink középvízállására, illetőleg a kialakult mederre vonatkoznak, de a kincstári erdészet birtokállományában fordulnak elő olyan területek is, amelyek folyók árterületében fekszenek és csak áradáskor borítja azokat víz.

Az áradásokban a halászat sokszor igen értékes; a halászat joga pedig a törvény 2. §-a alapján az elárasztott terület tulajdonosát illeti, ennél fogva a kincstár erdőbirtokán előforduló ilyen területek is hozzászámítandók a halasvizekhez.

Ilyen módon számbavehető terület fordul elő:

a lippai főerdőhivatal kerületében	257	kat.	hold	1416	□-öl
a lugosi erdőigazgatóság kerületében	207	"	"	960	"
az apatini erdőhiv. kerületében ---	13.925	"	"	556	"
Összesen:	14.390	kat.	hold	1332	□-öl

Hozzászámítva ezt a már előbb kimutatott területhez, a m. kir. erdőkincstár *halászatilag hasznosítható összes területe* 16.194 kat. hold 811 □-öl + 14.300 kat. hold 1332 □-öl, mindössze tehát 30.585 kat. hold 543 □-ölet teszen.

Az állandóan vízzel borított 16.194 kat. hold vízterületet főképp élő- (folyó-) vizek alkotják, előfordulnak azonban köztük az alvidéken régi folyómedrek, folyóágak, barák s más mélyedések; a felvidéken pedig természetes földalakulás folytán képződött tavak, tengerszemek, régi, üzemén kívül helyezett völgyelzárások, vízfogók, amelyek vizében az adatgyűjtés idején halászatról szó lehetett. Az erdőgazdaság céljára szolgáló üzemben lévő vízfogók területe figyelmen kívül hagyatott, miután a vízfogók nagyobb része rendeltetésükhöz képest gyakran és teljesen kiürítettnek s így rendszeres haltenyésztésre fel nem használhatók. Máskép áll azonban a dolog azoknál a vízfogóknál, amelyek feliszapolódás, építési vagy szerkezeti hiba miatt teljesen ki nem üríthetők, vagy pedig azoknál, amelyeknek az üzemét a jövőben megszüntetik. Ilyen például a felsőszinevéri erdőgondnokság kerületében fekvő ozerankai vízfogó.

Az ilyen, üzemén kívül helyezett vízfogóknak jövőbeli egyetlen okszerű hasznosítási módja talán csak a halgazdaság lesz s valóban remény van rá, hogy ezek közül egyik-másik a halászati üzemnek igen értékes objektumává fog válni.

Felvidki tavaink közül említésre méltó a tátrai erdőgondnokság kerületében fekvő Csorba-tó 33 kat. hold 640 □-öl, a szentléleki erdőgondnokság kerületében fekvő Hámori-tó 18 kat. hold, a felsőszinevéri erdőgazdaság kerületében fekvő Ozirnya-tó 18 kat. hold 496 □-öl, az alsókalocsai erdőgazdasághoz tartozó Kálnoveczi és Suchári tavak 9 kat. hold 1526 □-öl terjedelemben; ezeken kívül kisebb-nagyobb tavak találhatók a zborói, garamszentandrási, erdőbádonyi, bruszturai és a nagybocskói erdőgondnokságok

kerületében, ide nem sorolva a már említett és az alvidéken a lippai, a gödöllői, az apatini, a lugosi központok kerületében előforduló, állandóan vízzel borított mélyedéseket és mocsarakat, amelyek a főfolyó vízállása, a csapadékviszonyok és a folyószabályozási, illetőleg lecsapolási munkálat előrehaladása szerint több-kevesebb változásnak voltak és lesznek alávetve.

E helyen tartjuk felemlítendőnek a zsarnóczai erdőhivatal kerületében fekvő azokat a kisebb-nagyobb, régen felhagyott tavakat, amelyek a középkorban valószínűleg a várórség élelmezésére szolgáló halanyagnak inkább raktározására, semmint tenyésztésére szolgáltak. Raktártavai lehettek ezek a Garam folyóból valamikor tömegesen kifogott halaknak. Ilyen régi felhagyott, hajdan a Dóczyak birtokához tartozott tó a „Ribnyik” 39 kat. hold 480 □-öl terjedelemben a revistyevárjaljai várrom alatt. Ez a tó ma, egyik kisebb részétől — amely a fakadó és szivárgó vizektől posványos — eltekintve, szárazon áll; holott esetleg némi átalakítással és a vízzel való táplálás megoldása által ismét a felvidék egyik legszebb halas-tavává válhatna.

Az erdőkincstár birtokában lévő halasvizek hálózatának összes hosszát az összegyűjtött adatok szerint mintegy 4710 *km*-re tehetjük. Ebből

a zsarnóczai erdőhivatalra	220
a besztercebányai erdőigazgatóságra	440
a liptóújvári főerdőhivatalra	260
a tótsóvári erdőhivatalra	70
az ungvári főerdőhivatalra	480
a bustyaházai erdőhivatalra	390
a mármaroszigeti erdőigazgatóságra	630
a nagybányai főerdőhivatalra	160
a kolozsvári erdőigazgatóságra	830
a szászsebesi erdőhivatalra	400
a lippai főerdőhivatalra	70
a lugosi erdőigazgatóságra	170
az orsovai erdőhivatalra	330
az apatini erdőhivatalra	210
a gödöllői erdőhivatalra	50

kilométer esik.

Ebben a kilométerhosszban az alvidéki erdőhivatali központok kerületében előforduló holtágak, magasabb vizálláskor a folyóvízzel összeköttetésbe jutó régi medrek és mocsarak hossza is bent foglaltatik; viszont a felvidéki kerületekben levő kisebb patakok, amelyek, amint már említettük, csak mint a halak ívására fontos erek veendőik figyelembe, részben hiányoznak. A kitüntetett hosszúság tehát a vizek hálózatainak tényleges hosszánál lényegesen csekélyebb s bátran állithatjuk, *hogy a kincstári erdészet tulajdonát képező területen belül fekvő halasvizek hossza az 5000 km-t meghaladja.*

A halasvizek összes hosszúságának meghatározása szintén haladás a multhoz képest, mert ezideig még csak arra nézve voltak számbeli adataink, hogy a tutajozásra és usztatásra használható víziutak hossza 1210·4 kilométer,*) ami a halasvizeknek természetesen csak egy töredéke.

A vizek hosszúságára vonatkozó adatok halgazdasági szempontból azért fontosak, mert legfőképp patakokról van szó, amelyeknél úgy a felnevelhető hálnéesség mennyiségére, mint a halászati művelés eszközeinek a megállapítására sokkal inkább mértékadó a parthossz, mint a meder területe.

A tárgyalás alatt álló folyóvizek kisebb része, a Poprád folyó és mellékvizei (ezek közt a Dunajecz) vízhálózatában lévők a Keleti-, a többiek valamennyien a Fekete-tenger vízgyűjtő medencéjéhez tartoznak. Terület szerint az állandóan vízzel borított területről 48 kat. hold 1015 □-ölet az előbbieket, 16.145 kat. hold 1396 □-ölet ez utóbbiak képviselnek.

Ha hazánk két főfolyóját, a Dunát és Tiszát önálló vízrendszereknek tekintjük, akkor a *kincstári erdészet tulajdonában lévő s az általa kezelt halasvizek* folyórendszer és terület szerint a következőképen oszlanak meg:

I. A Duna folyam	--- --	5012 kat. hold	1216 □-öl
II. " " "	mellékvizei	5531 " "	20 "

A Duna mellékvizeiből a nevezetesebb folyóvizek a következő területekkel birnak:

*) L. Dr. Bedő Albert: A magyar állam erdősegeinek gazdasági és kereskedelmi leírása. III. k. XVII. táblázat.

Garam	870	kat.	hold	222	□-öl
Vág	367	"	"	1538	"
Árva	11	"	"	—	"
Temes	9	"	"	550	"
III. Tisza folyó	938	"	"	252	"
IV. " " mellékvizei	4712	"	"	922	"

A Tisza folyó mellékvizeiből:

az Ung	782	kat.	hold	800	□-ölet
a Maros	411	"	"	1408	"
a Kis- és Nagyaranyos	395	"	"	1589	"
a Béga	310	"	"	151	"
a Taracz	270	"	"	1105	"
a Talabor	147	"	"	248	"
a Szamos	38	"	"	1290	"
a Nagygág	11	"	"	1000	"

képvisel.

Erdőhivatali központok szerint tisztán a Duna vízrendszeréhez tartoznak Orsova, Apatin, Gödöllő, Besztercebánya és Zsarnócza. Tisztán a Tisza vízrendszeréhez tartoznak Mármarosziget, Bustyaháza, Ungvár, Nagybánya, Szászsebes, Lippa, Tótsóvár. Megosztva a Duna és Tisza vízrendszeréhez tartoznak Kolozsvár és Lugos.

Végül a Duna és a Visztula vízrendszeréhez tartozik Liptóújvár.

A halászati jog kezelése. Az állandóan vízzel borított terület 124 erdőgondnokság kezelése alatt áll. E vízterület alkotórészei csupán 54 erdőgondnokságban képeznek összefüggő egészet, a többi erdőgondnokságban a halasvizek többé-kevésbbé szétdaraboltak és egymástól távol esnek. Ezenkívül az erdőgondnokságok nagyobb részénél, az említett 54 erdőgondnokság vizei között is fordulnak elő olyan területek, amelyeken a halászati jog nem kizárólagosan a kincstáré, hanem mint a földtulajdon elválaszthatatlan tartozéka az 1888. évi XIX. t.-cz. 1., 2., valamint az 1885. évi XXIII. t.-cz. 4., 5. szakaszai értelmében más parti birtokosok által is a meder középvonaláig gyakorolható.

A m. kir. erdőkincstár halászati jogosultságának *eredete* különböző. Az összes vízterület nagyobb részén a halászati jog mint part- és medertulajdonost illeti, de mint volt földesur tekintélyes

halászati jogosultsággal bír olyan mederrészekben is, ahol nem parti birtokos, vagyis ahol részére a halászati jog az 1888. évi XIX. t.-cz. 3. §-a alapján annakidején hatóságilag igazoltatott. Tekintélyes nagyságu halászati jogot nyert ilyen módon az erdőkincstár az apatini és a gödöllői erdőhivatalok, az ungvári főerdőhivatal s a lugosi erdőigazgatóság kerületében. Máramaros vármegye egyik-másik folyóvizénél előfordul az az eset is, hogy az erdőkincstár — valószínűleg olyan községek területén, ahol az urbéri elkülönítés még nem történt meg — bizonyos aránykulcs szerint részes a halászati jogosultságban.

A kincstári erdészetet illető halászati jog állapota egyébként egészben véve ezidőszerint már véglegesen rendezettnek tekinthető.

Vannak ugyan még, pl. az apatini erdő- és a lipótújvári főerdőhivatal kerületében peres, illetőleg kétes használati jogok, de ezek csekély számuak és kisebb területre vonatkoznak. Eme jogok tisztázása és megállapítása iránti közigazgatási hatósági eljárás, illetőleg a szükséghez képest a rendes polgári peres eljárások folyamatban vannak s remélhető, hogy rövid időn belül befejezést is fognak nyerni.

A halászati jog tárgyalása kapcsán meg kell emlékeznünk a halászati társulatok szervezetéről és működéséről is. A halászati társulatok bizonyos vizszakaszokon az 1888. évi XIX. t.-cz. és az ezen törvény végrehajtása tárgyában 1889. évi 5000. szám alatt kiadott rendelet alapján szabad elhatározásból vagy hivatalból is alakíthatók. Tagjai az illető vizszakasz összes érdekelt halászati jogtulajdonosai, akik a társulat kebelében vízterületeik arányában gyakorolják jogaikat és teljesítik köteleességeiket. A társulatoknak kormányhatóságilag jóváhagyott alapszabályaik és üzemtervek van, amelyek alapján mint autonóm szervezetek jogokat szerezhetnek, illetve kötelezettséget vállalhatnak. Miután az alapszabályok és üzemterv megállapításánál a társulatok — helyi viszonyok figyelembevételére végett — bizonyos foku szabad mozgást élvezhetnek, a halászati társulatok közelebbi ismertetését e helyen mellőzzük s csupán a különleges részben, az erdőhivatali központok ismertetésénél fogunk e tárgyra visszatérni ott, ahol az erdőkincstár mint érdekelt jogtulajdonos valamely halászati társulatnak tagjaként szerepel.

Halrajzi viszonyok. Szintájak. A kincstári erdészeti halasvizeiben tekintettel arra, hogy a kincstár úgy a lapályon, mint az elő-, közép- és magashegységi vizekben is bir halászati jogokkal, előfordulnak hazai édesvizi halaink összes fajai és pedig természetrajzi csoportosításuk szerint a következők:*)

I. rend. **Csontos halak.**

a) alrend. *Fésűsszárnyu halak.*

1. Csapó sügér, *Perca fluviatilis*, L. 2. Fogas süllő, *Luciopera Sandra*, Cuv. 3. Kőszüllő, *Luciopera Volgentis*, Pall. 4. Német buczó, *Aspro Vulgaris*, Cuv. 5. Magyar buczó, *Aspro Zingel*, Cuv. 6. Vágó durbincs, *Acerina cernua*, L. 7. Selymes durbincs, *Acerina Schraitzner*, Cuv. 8. Botos kölonő, *Cottus Cobio*, L. 9. Czipra kölonő, *Cottus poecilopus*, Heck. 10. Tarka géb, *Cobius marmoratus* Pall.

b) alrend. *Lágyszárnyu halak.*

11. Tarka menyhal, *Lota vulgaris*, Cuv.

c) alrend. *Nyílto hólyagu halak.*

12. Tőponty, *Cyprinus Carpio*, L. 13. Széles kárász, *Carassius vulgaris*, Nils. 14. Kövi kárász, *Carassius gibelis*, Nils. 15. Nyálkás czompó, *Tinca vulgaris*, Cuv. 16. Rózsás márna, *Barbus fluviatilis*, Agass. 17. Petényi márna, *Barbus Petényi*, Heck. 18. Fenékjáró küllő, *Gobio fluviatilis*, Cuv. 19. Felpillantó küllő, *Gobio uranoscopus*, Agass. 20. Szivárvány ökle, *Rhodeus amarus*, Agass. 21. Devér keszeg, *Abramis Brama*, L. 22. Éva keszeg, *Abramis vimba*, L. 23. Szemes keszeg, *Abramis melanops*, Heck. 24. Lapos keszeg, *Abramis Ballerus*, L. 25. Bagoly keszeg, *Abramis Sapa*, Pall. 26. Leuckart keszeg, *Abramis Leuckarti*, Heck. 27. Ezüstös balin, *Blicca argyroleuca*, Heck. 28. Sugár kardos, *Pelecus cultratus*, L. 29. Szélhajtó kűsz, *Alburnus Lucidus*, Heck. 30. Sujtásos kűsz, *Alburnus bipunctatus*, Heck. 31. Állas kűsz, *Alburnus mento*, Agass. 32. Ragadozó őn, *Aspius rapax*, Agass. 33. Kurta baing, *Leucaspis abruptus*, Heck. 34. Ónos jász, *Idus*

*) *Herman Ottó*: A magyar halászat könyve. II. k. 1887. — *Répassy Miklós*: Édesvizi halászat és halgazdaság. 1909.

melanotus, Heck. 35. Pirosszemű kele, Scardinius erythrophthalmus, Bonap. 36. Veresszárnyu konczér. Leuciscus rutilus, L. 37. Leány konczér, Leuciscus virgo, Heck. 38. Felyes domolykó, Squalius dobula, L. 39. Agassiz csabak, Telestes Agassizii, Heck. 40. Fűrge cselle, Phoxinus laevis, Agass. 41. Vésettajku paducz, Chondrostoma nasus, L. 42. Réti csík, Cobitis fossilis, L. 43. Kövi csík, Cobitis barbatula, L. 44. Vágó csík, Cobitis taenia, L. 45. Bába csík, Cobitis elongata, Heck. 46. Közönséges csuka, Esox Lucius, L. 47. Lápi pócz, Umbra canina, Marsigli. 48. Leső harsa, Silurus Glanis, L. 49. Pénzes pér, Thymallus vexillifer, Agass. 50. Dunai galócza, Salmo Hucho, L. 51. Lazacz pisztráng, Trutta salar, L. 52. Sebes pisztráng, Trutta Fario, L. 53. Szivárványos pisztráng, Salmo irideus. 54. Pataki saibling, Salmo fontinalis. 55. Vándor alóza, Alosa vulgaris, Troschel. 56. Sikos angolna, Anquilla, fluviatilis, Flem.

II. rend. Vértés halak.

Alrend. *Porczos vértések.*

57. Szintok, Acipenser glaber, Heck. 58. Kecsege tok, Acipenser Ruthenus, L. 59. Söreg tok, Acipenser stellatus, Pall. 60. Fajtok, Acipenser schypa, Güld. 61. Vágó tok, Acipenser Güldenstädtii, Brandt. 62. Viza tok, Acipenser Huso, L.

III. rend. Kőrszáju halak.

63. Vak ingola, Petromyzon fluviatilis, L. 64. Planer ingola, Petromyzon Planeri, Bloch.

Ebben a sorozatban a szivárványos pisztráng s a szintén Amerikából származó pataki saibling mint meghonosított halfaj szerepel.

Halrajzi vonatkozásban szokásos a vizeket a halaknak magassági irányban való elterjedésének megjelölése végett *szintájakba, régiókba* sorozni. Három ilyen szintáját különböztetünk meg, u. m.: 1. a pisztráng, 2. a márna és 3. a dévér szintáját.

Herman Ottónak a „Magyar halászat“ cz. könyve szerint e szintákat felülről lefelé eső sorrendben a következő halfajok jellemzik:

1. A *pisztráng szintáját* jellemzi a sebes pisztrágon kívül a kővi csík, a botos kölönte, a fürgé cselle, a pénzes pér és fokozatosan lefelé még a következő szintáj némely hala is.

2. A *márna szintáját* jellemzi a fenékjáró küllő, a szélhajtó küsz, a fejes domolykó, a veres szárnyu konczér, a piros szemű kele, az Éva keszeg, az őn, a ponty, a menyhal, a csuka, a fogas-sülő, a sügér, a durbincs, az ingola, az ángolna, a galócza és a pénzes pér.

3. A *dévér szintáján* található a márna szintájának halai közül a legtöbb, ezenkívül a csendes iszapos részeken, mint jellemzők a kárász és a czompó.

Miután ezen szintájcsoportok határvonalai a természetben elmosódnak és közöttük számos átmenet fordulhat elő, természetes, hogy az osztályozás tökéletes nem lehet s így csak általánosságban és helyenként alkalmazható.

A kincstári erdészet tulajdonában lévő halasvizek — amint ezt a különleges részben fogjuk látni — ezen szintájcsoportok valamennyiébe beleesnek.

A vizek halállománya és a fokozására szolgáló eszközök.
A kincstári halasvizek állománya igen különböző; általában véve csekély, sőt vannak vizek, melyekben ezidőszert halállomány egyáltalán nem észlelhető.

A gyér halnépességnek oka egyrészt a halászati jogok nagyfokú szétdaraboltságában keresendő. A hosszan huzódó és távoli fekvésű halasvizek általában nehezen kezelhetők és ellenőrizhetők. Ott pedig, ahol a mederben idegen szomszédbirtok tulajdonosai is birnak halászati joggal, azok rövidlátása és kapzsisága teszi lehetetlenné a megfelelő művelést.

Egyáltalán (I. Erdészeti Lapok 1910. évi XIII., XIV. számú füzetek) erdőbirtokosaink és erdőgazdáink közül a multban csak igen kevesen voltak, akik a halászatot kellő figyelemre méltatták és akiknél a halállomány emelése végett annyira szükséges érdeklődés és szakértelem meg lett volna.

Végül nem szabad elfelednünk, hogy a halasvizek közül nagyon sok, elsősorban erdészeti üzem céljaira szolgál, azok egy részén nagyarányu tutajozás és usztatás folyik. Ezenkívül egyes vizeken fűrész- és gabonaörlő malmok, az azokhoz tartozó műépít-

mények befolyásolják hátrányosan a halállomány szaporodását; néhány helyen pedig ipari és gyári vállalatok hulladékai és szennyvei fertőzik a vizet.

A halállomány szaporodását gátló eme körülményekkel szemben a kincstári erdőgondnokságok azonban most már elismerésméltó munkát fejtenek ki a halállomány fentartása s szaporítása érdekében. A kincstári erdőgondnokságok kezelésében ugyanis jelenleg 37 pisztrángikra-költőház áll működésben, 279 nagyobb-részt kaliforniai rendszerű költőedénynyel felszerelve; ezenkívül üzemben van hat pisztrángivadék-nevelő tó, a kikelt zsengének egyenyaras ivadékká való felnevelése céljából.

A legutolsó év folyamán az említett költőházakban *1,470 000 darab sebes és szivárványos pisztrángikrát* keltettek ki s abból *972.000 darab zsenge ivadékot* bocsátottak szabadjára.

Fel kell jegyeznünk, hogy a kincstári erdők birtokállományához tartozó halasvizek rendszeres népesítése és gondozása érdekében az orsz. halászati felügyelőség hathatósan segíti a kezelő hivatalokat már több mint két évtizede, részint mint indítványozó, részint mint tanácsadó, illetőleg mint cselekvő szakhivatala a földmívelésügyi minisztériumnak.

Hogy többet ne említsünk, a kincstár tulajdonában lévő hal-költőházak és ivadéknevelő tavak helyét ez a hivatal jelölte ki; azok annak műszaki felvételei és tervei alapján, sok esetben kiküldött szakembereinek vezetésével épültek fel. Előterjesztéseire pedig a költőházak ingyen költőedénynyel és pisztrángikrákkal látattak el.

A *régi* és *új* költőházak, valamint ivadéknevelő tavak átlagos építési költségét egyenként 400 K-ban, a *régi* és *új* költőedények értékét darabonként átlagosan 10 K-ban állapítva meg, a kincstári erdészeti kezelésében lévő *jelenlegi halászati berendezések értéke körülbelül 20.000 K-át képvisel*; a legutóbbi költség alá került ikramennyiség pedig ezer darabonként 4 K értékkel összesen 5880 K értéket képviselt.

A kincstári halasvizek értékét annyira emelő *rákállományt* az 1880-as években Európaszerte fellépett rákbetegség (rákpestis) nagyobbára itt is kipusztította, sőt helyenként ez a pusztulás még most is tart; de viszont vannak ezen epidémiától megkímélt vizek is, amelyek tehát jelenleg még ősi rákállománynyal dicsekedhetnek.

A vizek rákkal való újra népesítése is megindult ott, ahol a veszedelem csirájától nem kell többé tartani.

A halasvizek értékesítése. A kincstári erdészet kezelésében lévő halasvizek *hasznosításának s értékesítésének* többféle módja szokásos. A halasvizeknek területszerinti nagyobb részét *bérletileg* értékesítik, tekintélyes része *értékesítetlen*, egy kis része pedig *házikezelésben van*; van eset rá, hogy a *halászatot a vadászattal együtt*, tehát nem önállóan adják bérbe.

Ahol a bérbeadási eljárás általános, a halászati bérszerződések az igazgatásban hosszú időn át folytatott gyakorlat alapján bizonyos általános minta szerint alakultak. Nevezetesen tartalmazzák a szerződő felek nevein és lakhelyén kívül, a bértárgy közelebbi meghatározását, a bértartamot és bérösszeget, a kir. kincstárnak a bérlet feletti szabad rendelkezési jogát váratlan, véletlen vagy a kincstárra nézve fontosabb események beállta esetére, a bérösszeg fizetési határidejét (az erdőtisztek gyermekeinek nevelését segélyező alapjárulékkal együtt), az óvadék és a szerződés biztosításának feltételeit, a halászat gyakorlásának módját, t. i. *hogy az csak az 1888. évi XIX. t.-cz., a fennálló, vagy a jövőben hozandó hatósági rendeletek, a törvény alapján alakított, vagy alakítandó halászati társulatok üzemtervében foglaltaknak megfelelően gyakorolható.* A kincstári erdőhivatali központok ezen kikötésénél rendszeren részletezni szokták külön-külön az egyes halászati tilalmakat, vagyis a szerződés előírja a kifogható halak méreteit, tilalmi időszakát, általában véve a törvény 18., 20., 21., 23. és 26. §-aiban felsorolt kikötéseket. A szerződések tartalmazzák még per esetére a bíró-választás kérdését, a bélyegilletéknek és adóknak a fél által leendő fizetését, általában azokat a formaszerűségeket, amelyek a szerződést okirattá emelik.

Amint látható, hiányzanak e szerződésből a vizek halászati művelésre vonatkozó különleges kikötések. Pedig azok, érdemi szempontból a legfontosabbak volnának.

A pisztrángos vizek bérbeadására vonatkozó újabb szerződések-nél már pótolják ezt a hiányt, mert azok tartalmazzák a fentemlített pontokon kívül a vizek okszerű művelésére, illetőleg az azok népesítésére vonatkozó megállapodásokat is. Általános szokás az a kikötés, hogy a bérelt víz minden egyes *km* hosszára legalább

300 darab életképes tavaszi kelésű, vagy 150 darab egynyaras pisztrángivadék helyeztessék ki a bérbeadó ellenőrzésével. Bérbeadó kincstár ott, ahol szükségét látja, halköltőházak építését rendelheti el, amelyek építéshez szükséges faanyagot — a tervek előzetes bemutatása mellett — az erdőben az előfordulás helyén tövön díjtalanul bocsátja a bérlő rendelkezésére; viszont bérlőt az építésmunka költségei terhelik s tartozik a költőházakat szolgáltató képességek mérvéig üzemben tartani s a bérlet lejáratát után kártalanítás nélkül a kincstárnak átadni. Helyenként előfordul az a kikötés is, hogy amennyiben bérlő a költőházat üzemben nem tartaná, illetőleg az eredményesnek nem mutatkozna, az esetben a költőházat a kincstár saját kezelésébe veszi át, tartozik azonban a bérlő annak fejében 50 K évenkénti kezelési költséget fizetni s megengedni azt, hogy az ikratermeléshez szükséges tenyészhalak a bérelt vizekből kifogassanak.

A kincstári halászati bérszerződések bérleti időtartama erdőhivatali központok szerint különböző, kivéve a vadászattal együtt bérbeadott halasvizeket, melyeknek bérleti időtartama 15 év, a többi vizek 3 évnél rövidebb s 6 évnél hosszabb időre csak igen kivételes esetben adatnak bérbe.

Ahol a halasvizeket *házilag* hasznosítják, ott a halászni kívánók bizonyos megállapított díjért *bárczát* kötelesek váltani, amelylyel aztán csak az erre vonatkozólag megállapított *szabályzat* határozmányai szerint szabad halásznio.

Erdőhivatali központjaik közül ezideig a besztercebányai erdőigazgatóság és a liptóujvári főerdőhivatal állítottak össze ilyen szabályzatokat.

A besztercebányai erdőigazgatóság szabályzata*) a következő:

1907. évi 3907. szám. Szabályzat a Garam folyónak Zólyom vármegyén átvonuló bérbe nem adott szakaszán és mellékvizein, bárcza mellett gyakorlandó halászatról.

1. A Garam folyó bérbe nem adott szakaszán, valamint az abba beömlő patakok kincstári részeiben a halászatról szóló 1888. évi XIX. t.-cz rendelkezéseinek betartása mellett a sport-

*) Jóváhagyatott az 1907. évi 24509. sz. F. M. R.-el.

szerű halászat kizárólag horoggal, a következő feltételek mellett gyakorolható:

2. A Garam folyó bérbe nem adott szakaszaiban és annak kincstári tulajdont képező mellékvizeiben a sportszerű halászat az illető m. kir. erdőgondnokságnál váltott s egy napra érvényes bárcza mellett gyakorolható.

A bárczázás után hasznosított vizek egyes szakaszain s a Garam folyónak egyes mellékvizein haltenyésztési érdekből a halászat a szükséges időtartamra, avagy az egész idényre is tilalmazható.

3. A halászatra feljogosított egyén tartozik az erdőgondnokságnál kiváltott bárczát az illető kerületi erdőőrnek, akinek kerületében a halászat gyakorlására felhatalmazást nyert, kívánatra előmutatni.

4. A kifogott halak a szabályszerű halárak megfizése után a horgászó tulajdonát képezik. A horgászás befejezése után a kifogott halak súlya az illető m. kir. erdőgondnokság, illetve kerületi erdőőr által pontosan megméretik, a horgászó a bárcza hátlapján köteles a kifogott halak fajtát és fenti módon megállapított súlyát sajátkezüleg kitüntetni, a bárczát sajátkezüleg aláírva a kifogott halakért járó pénzösszeggel együtt az erdőgondnokságnak, illetve a kerületi erdőőrnek haladéktalanul visszajuttatni.

5. A kifogott halak árai fajra való tekintet nélkül kilogrammonként három koronában állapítatnak meg.

6. Horgászat gyakorlására szolgáló bárcza érvénye csak egy napra terjed ki s ennek ára egy korona, mely összeg a bárcza váltásánál az illető m. kir. erdőgondnokságnál lefizetendő.

7. Kincstári erdészeti tisztí személyzet a horoggal való halászatot a kincstári patakokban a horgászati díj elengedésével ezen is gyakorolhatja, kötelesek azonban az 1901. évi erdőigazgatósági 1304. sz. rendeletben megállapított halárakat az erdőgondnokságnál lefizetni és pedig egy kilogramm pisztrángért és lepényhalért egy koronát, egy kilogramm márnáért negyven fillért, egy kilogramm többi halfajért husz fillért. A kifogott halakkal kereskedni s idegeneknek eladni tilos.

A bárczák kezelésére vonatkozó utasítás pedig a következő.

Utasítás a halászati bárczák kezelése és kiállításáról.

1. A halászat a területen a horgászás a törvényszerű halász-jegy felmutatása mellett előzetesen váltott „Utalványjegy“ alapján kezdhető meg. Az e célra szolgáló nyomtatvány „Fizetési jegy“, „Utalványjegy“ és „Igazolvány“ című szelvényekből áll és szigorú számadás alá esik.

2. A halászati bárczák kezelése és rovincsolása az erdei termékek eladására használt bárczafüzetekre érvényes szabályok és utasítások szerint teljesítendő.

3. A bárczaszelvények két részből állanak, és pedig a halászati engedély kiállítása alkalmával fizetett összeg feltüntetésére, a horgászás helyére, idejére vonatkozó első részből és a halászati eredmény alapján eszközölt pénzbeli leszámolásra vonatkozó második részből.

4. A horgászásra szóló utalványjegyek kiállítása az erdőgondnok ügykörébe tartozik, aki a jelentkező halászszal egyetértőleg a horgászás helyét megjelöli. A horgászásra szóló utalványjegy, az utalványjegy árának előleges beküldése esetén levélbeni megkeresésre is kiállítható.

5. Az utalványjegyet a halászatra feljogosított egyén birtokba veszi, a horgászatot az utalványjegyen megjelölt patakszakaszon a kitűzött napon gyakorolhatja, a halászat befejezésével az utalványjegy hátlapján a horgászat eredményét feljegyzi, illetve leszámol s ennek helyességét az utalványjegyen névalírással igazolja.

6. A halászati bárczákról bárczalajstrom vezetendő. Minden hónap 20-ik napján a bárczalajstrom lezárandó, lemásolandó és a pénzzel együtt a másolat a házipénztárnak beküldendő. A befolyt pénz a pénzbeszállítás alkalmával a bárczaszámba való hivatkozással egy tételszám alatt, de a horgászati díj és haldíj részletezésével vételezendők be az erdőgondnoksági pénznaplóba.

7. A halászati bárczákkal való visszaélés, vagy azoknak szabályellenes kezelése szolgálati vétséget képez.

Fentebbi szabályzathoz hasonló, de részleteiben mégis eltérő a lipitújvári főerdőhivatal által összeállított következő szabályzat:

*Szabályzat a Csorba-tóban a Vág és Béla folyó kincstári részében,
bárcza mellett gyakorlandó halászatról.*

*(Jóváhagyva a m. kir. földmivelésügyi miniszter ur 1906. évi január hó 6-án
kelt 78419/I/B—1. sz. rendeletével.)*

1. §. A Csorba-tón a Fehér-Vág és Bielanszko patak, a Fekete-Vág kincstári részében a Zsdjar, Ipolyicza, Dikula, Rásztoki, Felső-Chmelinecz, Alsó-Chmelinecz, Szvarinka pataokban és a Béla folyó kincstári részében, valamint a Maluzsinka és Boczánka patakokban a halászatról szóló 1888. évi XIX. törvénycikk rendelkezéseinek betartása mellett, a sportszerű halászat kizárólag horoggal, a következő feltételek mellett gyakorolható:

2. §. A Csorba-tóban a tátrai erdőgondnokságnál s illetve az ottani erdőőrnél a halászejegye előmutatása mellett való jelentkezés után, az egy napra érvényes bárcza árának (három korona) és a biztosíték (tiz korona) lefizetése után, egy kincstári közeg felügyelete mellett lehet horgászni.

A Fehér-Vágban és Bielanszko pataokban (3·4 km) való horgászásról és a Vichodna nevű állomásra való megérkezés napjáról, a vichodnai erdőgondnokság levélben, vagy a csorbatói erdőőr által telefon útján értesítendő. A horgászás megkezdése előtt egy korona egy napra szóló bárczadíj és öt korona biztosíték fizetendő.

A Fekete-Vág teplicskai részében és a Zsdjar pataokban (10 km) való horgászatról a Csorba állomásra való megérkezésről a teplicskai erdőgondnokság levélben, vagy a csorbatói erdőőr által telefon útján értesítendő. Csorba állomásról Teplicskáig és vissza való fuvardíj 10 korona előre postán megküldendő, vagy a csorbatói erdőőrnél lefizetendő. Az egy napra szóló bárczadíj, egy korona és öt korona biztosíték, a teplicskai erdőgondnokságnál a horgászás előtt lefizetendő.

A Fekete-Vágnak a feketevági erdőgondnoksághoz tartozó részében, valamint az Ipolyicza, Dikula és Rásztoki patakokban (26 km) való horgászásról és a Király-Lehota állomásra való megérkezés idejéről a feketevági erdőgondnokság, u. p. Király-Lehota, levélben vagy a csorbatói erdőőr által telefon útján értesítendő, nyolcz korona napi fuvardíj előre való lefizetése mellett. Az egy

napra szóló bárca ára, egy korona és öt korona biztosíték, a feketevági erdőgondnokságnál fizetendő le.

A Fekete-Vág szvarini részében, valamint az Alsó-, Felső-Chmelinecz és Szvarinka patakokban (6 km) való horgászásról a szvarini erdőgondnokság, u. p. Király-Lehota, levélben vagy a csorbatói erdőőr által telefon útján értesítendő, nyolcz korona napi fuvardij előre való lefizetése mellett. Az egy napra szóló bárca ára, egy korona és öt korona biztosíték, a szvarini erdőgondnokságnál fizetendő le.

(Aki Fekete-Vágon vagy Szvarinban több napon át óhajt horgászni, a feketevági korcsmában lakást és ételmezést kaphat.)

Az egyesült Vágnak Liptóújvárhoz tartozó jobbpartjában és a Béla balpartjában (8.2 km) való horgászásról és Liptóújvár állomásra való megérkezésről a liptóújvári faraktárgondnokság levél, vagy a csorbatói erdőőr által telefon útján értesítendő. Az egy napra szóló bárca ára, egy korona és öt korona biztosíték, a liptóújvári faraktárgondnokságnál fizetendő le.

A Maluzsinka és Boczianka patakokban (26 km) való horgászásról a maluzsinai erdőgondnokság, levél vagy a csorbatói erdőőr által telefon útján értesítendő, nyolcz korona napi fuvardij lefizetése mellett. Az egy napra szóló bárca ára, egy korona és öt korona biztosíték, a maluzsinai erdőgondnokságnál fizetendő le.

3. §. A halállomány a Csorba-tóban és a patakokban pisztráng, a Vág- és Bélában pisztráng és lepényhal (*Thymallus vexillifer*).

4. §. A kifogott és a horgászó tulajdonát képező halak a horgászás befejezése után megméretnek és a Csorba-tóból kifogott pisztráng kilójáért négy korona, a többi vizekből kifogott pisztráng vagy lepényhalért pedig kilónként két korona fizetendő, mely összeghez a biztosíték beszámíttatik. Ha pedig a kifogott halak ára a biztosíték összegét el nem érné, a felesleg visszafizettetik.

5. §. A befizetett bárczadij és biztositékról „Utalványjegy” és „Igazolvány” állíttatik ki.

6. §. A horgászás befejezése után az „Utalványjegy”-en a leszámolást a horgászó aláírni és visszaadni tartozik. Az „Igazolvány” a horgászonál marad.

(Folyt. köv.)